
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ІРПІНСЬКИЙ
ЮРИДИЧНИЙ
ЧАСОПИС**

Науковий журнал

Випуск 1 (10)

Ірпінь • ДПУ • 2023

ISSN 2617-4154
УДК 34:33(477)(08)

*Засновник: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2018 року*

*Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, англійська*

*Свідectво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 23215-13055ПР від 22.03.2018*

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» рішенням Вченої ради
Державного податкового університету (протокол № 7 від 26.01.2023)*

Редакційна колегія: д-р юрид. наук, професор *В. В. Топчій* (голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *О. М. Бодунова* (заст. голов. ред.); д-р юрид. наук, с.н.с. *Н. Б. Новицька* (заст. голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *Н. А. Лугіна* (відп. секретар); д-р юрид. наук, доцент, *Ю. І. Аністратенко*; д-р юрид. наук, професор *В. Т. Білоус*; д-р юрид. наук, професор *С. В. Бобровник*; д-р юрид. наук, професор *О. Г. Боднарчук*; д-р юрид. наук, професор *Л. М. Касьяненко*; д-р юрид. наук, професор *О. Є. Костюченко*; д-р юрид. наук, професор *Н. А. Литвин*; д-р юрид. наук, професор *Т. О. Мацелик*; д-р юрид. наук, професор *Н. В. Никитченко*; д-р юрид. наук, професор *А. М. Новицький*; канд. юрид. наук, доцент *Л. В. Омельчук*; д-р юрид. наук, професор *О. П. Рябченко*; д-р юрид. наук, доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д-р юрид. наук, професор *П. В. Цимбал*; д-р юрид. наук, професор *І. В. Чеховська*; д-р юрид. наук, професор *А. Є. Шевченко*; д-р юрид. наук, професор *Асар Іса огли Садигов* (Азербайджан).

Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал / редкол. : **В. В. Топчій** (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – Випуск 1 (10). – 242 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Державного податкового університету.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об'єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 08201, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

У разі посилання на матеріали збірника наукових праць «Ірпінський юридичний часопис» потрібно використовувати транслітеровану назву «Irpinskyi yurydychnyi chasopys», або «Irpın legal chronicles».

© Державний податковий університет, 2023

STATE TAX UNIVERSITY

**IRPIN LEGAL
CHRONICLES**

The Scientific Journal

Issue 1 (10)

Irpin • STU • 2023

ISSN 2617-4154
UDC 34:33(477)(08)

Founder: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Irpin legal chroniclles» was founded in 2018
Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, English
The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 23215-13055PR, 22.03.2018
Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the
Academic Council of the State Tax University (protocol № 7, 26.01.2023)

Editorial Board: Dr., Professor *V. V. Topchiiy* (Editor-in-chief); Ph.D. in Law, Associate Professor *O. M. Bodunova* (deputy Ed.); Dr., senior researcher *N. B. Novytska* (deputy Ed.); Ph.D. in Law, Associate Professor, *N. A. Luginina* (co-ed.); Dr., Associate Professor, *Yu. I. Anistratenko*; Dr., Professor *V. T. Bilous*; Dr., Professor *S. V. Bobrovnik*; Dr., Professor *O. G. Bodnarchuk*; Dr., Professor *L. M. Kas"yanenko*; Dr., Professor *O. E. Kostyuchenko*; Dr., Professor *N. A. Lytvyn*; Dr., Professor *T. O. Matselyk*; Dr., Professor *N. V. Nikitchenko*; Dr., Professor *A. M. Novytsky*; Ph.D. in Law, Docent *L. V. Omelchuk*; Dr., Professor *O. P. Ryabchenko*; Dr., Professor *Yu. Yu. Ryabchenko*; Dr., Professor *P. V. Tsybal*; Dr., Professor *I. V. Chekhovska*; Dr., Professor *A. Eu. Shevchenko*; Dr., Professor *Asar Isa ogly Sadygov* (Azerbaijan).

Irpin legal chroniclles : The Scientific Journal / Editorial Board : *V. V. Topchiiy* (Editor-in-chief) and others. – Irpin : State Tax University, 2023. – Issue 1 (10). – 242 p. – (Series : Law).

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the State Tax University.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:

31, Universitetskaya str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08201
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal «Irpin legal chroniclles» one must use the transliterated title «Irpinskyi yurydychnyi chasopys» or «Irpin legal chroniclles».

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права; конституційне право

Бодунова О. М., Яцик Т. П.

Особливості правового моніторингу нормативно-правових актів в Україні..... 9

Литвинська Т. Ю., Зайка Т. В.

Соціальні мережі як середовище англомовної компетенції студентів-правників..... 17

Лоцихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М.

Середньовічний шлюб в гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з приписами канонічного права..... 28

Чернецька О. В.

Конституціоналізм і Конституція України: окремі аспекти співвідношення..... 37

Шилінгов В. С.

Теоретико-правові аспекти ідентифікації латиноамериканського права..... 45

Цивільне право і цивільний процес; трудове право; сімейне право

Костюченко О. Є.

Удосконалення законодавства задля захисту прав працівників із сімейними обов'язками в умовах воєнного стану 53

Новицька Н. Б., Устименко В. А., Теремецький В. І.

Правове регулювання укладання ЕРС-контрактів для потреб відновлюваної енергетики..... 62

Обривкіна О. М., Амеліна А. С.

Правове регулювання спадкування окремих видів майна в Україні: проблеми та шляхи вирішення..... 72

Адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право

Гарбінська-Руденко А. В., Миколаєнко П. М., Підгородецький В. О.

Поняття фінансового шахрайства у бюджетній сфері 79

Кабанець К.

Конституційний та адміністративний підходи до поняття державних гарантій у сфері сільського господарства..... 87

Недоступ К. К.

Збір за місця для паркування транспортних засобів: правовий аналіз процедури справляння 97

Сластьоненко О. О., Степушенко Н. С.

Напрями вдосконалення податкової системи України 118

CONTENTS

Theory and history of state and law; constitutional law

Bodunova O., Yatsyk T.

Peculiarities of legal monitoring of normative legal acts in Ukraine 9

Lytvyńska T., Zaika T.

Social networks as a platform of English language competence of students-lawyers 17

Loschykhin O., Sanzharova G., Binuk N.

Medieval Marriage in the Gender Dimension: Woman and Family in Canon Law 28

Shernetska O.

Constitutionalism and the Constitution of the country:
separate aspects of the relationship..... 37

Shylinhov V.

Theoretical and legal aspects of the identification of Latin American Law 45

Civil law and civil procedure; employment law; family law

Kostiuchenko O.

Improvement of legislation to protect the rights of employees
with family responsibilities under martial law 53

N. Novytska, V. Ustymenko, V. Teremetskyi

Legal regulation of concluding of EPC-contracts for demands of renewable energy 62

Obryvkina O., Amelina A.

Legal regulation of inheritance of certain types of property
in Ukraine: problems and solutions 72

Administrative law and process; financial law; informational law

Harbinska-Rudenko A., Mykolaienko P., Pidhorodetskyi V.

The concept of financial fraud in the budgetary sphere..... 79

Kabanets K.

Constitutional and administrative approach to the concept
of state guarantees in the sphere of agriculture..... 87

Nedostup K.

Tax for vehicle parking spaces: legal analysis of the procedure of collection 97

Slastonenko O., Stepushenko N.

Directions of improving the tax system of Ukraine..... 118

Criminal law and criminology; Penal law

Zabarny M., Vitiuk D.

Historical and legal features of criminological analysis of corruption
prevention in Ukraine 124

УДК 348:348.1/7:347.6

DOI 10.33244/2617-4154.1(10).2023.28-36

О. М. Лоцихін,*д-р юрид. наук, професор,
заслужений економіст України,
Державний податковий університет
e-mail: losholeksandr@gmail.com***ORCID ID 0000-0001-9689-1650;****Г. Ф. Санжарова,***старший викладач,
Київський університет
імені Бориса Грінченка
e-mail: h.sanzharova@kubg.edu.ua***ORCID ID 0000-0002-0557-9192;****Н. М. Бинюк,***старший викладач,
Державний податковий університет
e-mail: izabel@ukr.net***ORCID ID 0000-0001-6588-7325**

СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ШЛЮБ У ГЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ: ЖІНКА І СІМ'Я ЗГІДНО З ПРИПИСАМИ КАНОНІЧНОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню суттєвих характеристик середньовічних шлюбних правовідносин, гендерного складника шлюбного права, соціального та правового стану середньовічної жінки відповідно до системи канонічного шлюбного права, що затвердилося в Західній Європі упродовж XII-XIV століть. Шлюб був основою середньовічної соціальної, економічної та політичної організації. Світська влада протягом Середніх віків ніколи не припиняла спроб контролювати певні аспекти шлюбного права (насамперед матеріальні). Завдяки визнанню шлюбу таїнством саме церковна влада визначала його законність, а юрисдикційна компетенція церкви в шлюбних питаннях поступово розширювалася. В статті проаналізовано передумови вступу в шлюб, що, на думку каноністів, є шлюбом, хто може брати участь у ньому, як повинно відбуватися одруження, за яких обставин можливі розлучення і повторний шлюб. Констатовано, що церковні трибунали здійснювали юрисдикцію щодо укладання та припинення шлюбу, законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки. Зазначено, що канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки. Блуд, перелюб, двоєженство, звалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів. Можна вважати доведеним, що в Середньовіччі заборона інцесту

була стратегічним інструментом оскарження законності шлюбів, єдиним можливим і законним засобом для визнання недійсними та припинення шлюбів. Автори вважають безперечним, що в статевих стосунках у середньовічному шлюбі (виконання «подружнього боргу») жінка (дружина) мала рівну владу, рівні права і обов'язки зі своїм чоловіком. Зроблено висновок, що розроблений у західноєвропейській каноністиці інститут моногамного шлюбу та принцип нерозривності шлюбного зв'язку поступово набули величезної символічної та реальної ваги як у релігійній, так і в правовій ідеології середніх віків.

Ключові слова: канонічне право, шлюбне право, інцест, celibат, подружній борг.

Метою нашого дослідження є аналіз суттєвих характеристик середньовічних шлюбних правовідносин, гендерного складника шлюбного права, соціального та правового стану середньовічної жінки згідно з системою канонічного шлюбного права, що затвердилося в Західній Європі впродовж XII–XIV століть. Потрібно віднайти відповідь на запитання, чи було це право лише даниною усталеної традиції, чи, навпаки, запропонувало радикальні суспільні інновації, ставши викликом встановленому соціальному порядку.

Постановка проблеми. Шлюб мав досить велике значення в середньовічному суспільстві; він, безперечно, був основою тогочасної соціальної, економічної та політичної організації. Шлюб у середні віки вважався священним, божественно санкціонованим, але водночас генетично він залишався надто мирським, тобто насиченим ризиком вчинення тяжких гріхів. Християнське одруження, відповідно до вчень Старого та Нового Заповітів, породжувало конкуруючі уявлення, створювало проблеми і труднощі для каноністів і церковних суддів. Втім папам, єпископам і каноністам вдалося розробити і запровадити в практику чітку систему шлюбних правовідносин: «класичні» норми канонічного шлюбного законодавства було сформовано впродовж XII та XIII століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення середньовічного канонічного права є однією з ключових тем західної правничої традиції. Інститут середньовічного канонічного права імені Стефана Кютнера, Міжнародне товариство середньовічного канонічного права (ICMAC – Iuris Canonici Medii Aevi Consociatio), починаючи з другої половини XX століття, координують міжнародні дослідження в цій галузі права, сприяють проведенню наукових конгресів та виданню спеціальної літератури. Влітку 2022 р. відбувся вже 16-й Міжнародний конгрес середньовічного канонічного права. Останніми роками зростає інтерес до канонічного права серед вітчизняних науковців. Розгляду витоків, формування, структури, компетенції канонічного права та функціонування середньовічного церковного судочинства присвячені дослідження Н. М. Бинюк, Д. Є. Забзальюка, М. О. Мацелика, О. А. Павлюх, Г. Ф. Санжарової та інших [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Разом з тим треба зазначити, що шлюбний складник системи середньовічного церковного права (на відміну від сучасного або античного) досі не був предметом окремого дослідження у вітчизняній науці.

Виклад основного матеріалу. В Євангеліях зафіксовано присутність Ісуса на весіллі. Згідно з Євангелієм від Матвія (глава 19, вірші 3–12) Ісус вчив, що шлюб повинен бути моногамним і нерозривним, вказуючи на зразок союзу Адама і Єви в Едемському саду. Теологи вважають, що Ісус дозволяв розлучення лише у випадку подружньої зради і не був прихильником укладання повторних шлюбів. Святий Павло закликав дружин слухатися своїх чоловіків, а чоловіків – любити і дорожити своїми дружинами. Християнські шлюби повинні були нагадувати союз Христа і Церкви. Святий Павло забороняв позашлюбні статеві стосунки, але заохочував статеві стосунки в шлюбі (так званий «подружній борг»).

Євангельські приписи в середні віки послужили основою для створення канонічного права шлюбу. Християнські авторитети отримали право визначати, що є шлюбом, хто може брати участь у ньому, як повинно відбуватися одруження, за яких обставин можливі розлучення і повторний шлюб. І римське право, і єврейське право забороняли шлюби між близькими родичами, але григоріанські реформатори поширили заборону далеко за межі римської чи єврейської традиції, практики, яка вже була започаткована в ранньому середньовіччі. Каноністи висловлювали різні думки щодо приписів шлюбного права. «Декреталії» Псевдо-Ісідора (IX століття) [1, с. 7–8], папа Микола I (858–867) і Собор у Вормсі (868) наполягали на суворому тлумаченні заборони на шлюб між родичами в межах семи ступенів. Рабан Мавр (бл.780–856) виступав за набагато поміркованіший підхід: дозволяв шлюби після п'ятого ступеня, а заборону на шлюб до семи ступенів вважав скоріше ідеалом, ніж реальною вимогою. Загалом світське та релігійне законодавство Каролінгів розробило широку концепцію кровозмішення та заборонило шлюб між будь-ким, хто був пов'язаний із забороненими ступенями спорідненості, та обмежило можливість християн розлучатися та одружуватися повторно. Каролінгські капітулярії вимагали публічності, і шлюби, укладені без згоди батьків, могли бути розірвані. Шлюбне благословення в законодавстві Каролінгів заохочувалося, але не вимагалось. Багато ранніх християнських авторитетів передбачали шлюбний контракт або інші юридичні атрибути, такі як певне визнання обміну власністю.

Імператор Костянтин дозволив розлучення для чоловіка, чия дружина була перелюбницею, отруйницею або звідницею. Дружина могла розлучитися з грабіжником, могом, убивцею чи отруйником, але не з перелюбником, п'яницею чи гравцем. У жодному з цих випадків не було жодних обмежень на повторний шлюб після розлучення. Церковні собори та християнські імператори продовжували дозволяти розлучення та повторний шлюб на різноманітних підставах, іноді навіть без необхідності їх заявляти чи доводити. У VIII столітті розлучення за взаємною згодою залишалися поширеним явищем, і тим, хто розлучився з інших причин, дозволялося одружуватися повторно через «людську слабкість». Однак з кінця VIII століття церковна влада та королі намагалися набагато більше забороняти розлучення та повторний шлюб [10, с. 144]. Церковні авторитети підтримали радикальне обмеження повторного шлюбу, дозволяючи роздільне життя, але не розлучення з правом на повторний шлюб [10, с. 94–97].

Бурхард з Вормса (950/965–1025) [11, с. 228–229], Петро Даміані (1007–1072) наполягали на суворому дотриманні семи ступенів спорідненості. Іво Шартрський (1040–1115) вважав, що кровне споріднення робить шлюби неможливими, і не визнавав можливість надання диспенсів (виключень із загального права). Він також стверджував, що «дівки не повинні бути змушені приймати чоловіків проти волі своїх батьків або проти своєї власної волі» [1, с. 7].

Найважливіші канонічні тексти про шлюб містяться в справах («*causae*») 27–36 «*Decretum*» Граціана (бл. 1140/50), в 4 книзі «*Liber extra*» (1234) [2, с. 19–20], а також спеціальних «*Сумах*» зі шлюбного права Бернарда Павійського (1170-ті роки), кардинала Остії (середина XIII століття), Раймонда Пеньяфорта (1175–1275). У XIII столітті каноністи почнуть спиратися на декреталії та праці папи Олександра III (1159–1181), а потім папи Інокентія III (1198–1216) [7, с. 51]. Найважливішими з ідей Граціана, пап Олександра III та Інокентія III для канонічного шлюбного права були положення про згоду батьків, благословення священника та публічність. Якщо обидві сторони досягли зрілості (дванадцять років для жінок і чотирнадцять для чоловіків), не були раніше одружені, не перебували в священних орденах, не перебували в родинних стосунках, що підпадали під заборону (інцест), обміну обіцянками одружитися було достатньо, щоб зв'язати їх назавжди перед очима Бога і закону. Саме Граціан заявив, що згоди сторін на шлюб і обміну одними лише обіцянками вистачає, щоб зробити пару нерозривно пов'язаною, перетворюючи шлюб у таїнство (справа 29 «*Декрету*» Граціана). Отже, велика легкість, з якою Церква дозволила християнам одружуватися, завдячує так званій «революції Граціана». Фактично Граціан відкидав необхідність згоди тих, під чією владою перебували молодята – технічно ні їхні батьки, ні опікуни, сеньори не могли перешкодити шлюбу, відмовившись дати на нього згоду. У справі 31 свого «*Декрету*» Граціан зазначив: «Жодна жінка не повинна бути з'єднана з кимось, окрім як відповідно до її вільної волі». Будь-який шлюб, укладений під примусом, якщо його можна було достатньо підтвердити, мав підставу для анулювання. Лише вільної згоди було достатньо для укладення дійсного шлюбу. Технічно пара могла законно одружитися, просто обмінявшись обіцянками наодинці. Це створювало можливість укладати таємні шлюби, а разом з тим і велику плутанину, можливості для обману, приховування незаконних і недійсних шлюбів [12, с. 74–75].

Моногамний шлюб набув величезної символічної та реальної ваги як у релігійній, так і в правовій ідеології середніх віків. Західне середньовічне християнське подружжя визначалося як укладання нерозривного зв'язку між одним чоловіком і однією жінкою. Натомість, якщо потрібно було визнати один союз на користь іншого, розв'язання досягалось шляхом доведення якимось чином того, що перший союз недійсний. Перешкода попереднього шлюбного зв'язку була на цьому шляху найважливішою і майже нездоланною. Звідси звернення за диспенсами (дозволами всупереч загальному праву) та прохання про анулювання шлюбу. До кінця XII століття затвердилася практика, згідно з якою повноваження надавати звільнення (диспенси) від перешкод для шлюбу, зокрема й інцесту, стали майже виключно папською

прерогативою [10, с. 243, 248, 253–254]. Ті, хто вже перебуває у шлюбі з живим чоловіком, не можуть одружитися з іншим, і жоден диспенс не може зробити це можливим. Нерозривність дійсного шлюбу була надто важливою, щоб допускати винятки. Нерозривність зрештою призвела до заборони розлучення з будь-яким правом на законний повторний шлюб. Навіть деякі середньовічні королі фактично були змушені поступитися своїми бажаннями, відмовитися від планів повторного шлюбу та повернутися до жінок, яких церква вважала їхніми законними дружинами. Повторний шлюб допускався лише за однієї умови: після смерті когось із подружжя.

Існували передумови для одруження. По-перше, жінці мало бути не менше дванадцяти років, а чоловікові чотирнадцяти (справа 30 «Декрету» Граціана). По-друге, нехристияни не могли вступати в шлюб, якщо попередньо не навернулися до віри (справа 28 «Декрету» Граціана). Третньою передумовою шлюбу був статевий фізичний стан чоловіка, оскільки подружжя повинно було мати принаймні потенційну можливість продовження роду [10, с. 163–164, 290–292, 376–378]. Нарешті, шлюбні союзи з або між невірними особами були визнані лише після кількох століть коливань правничої думки. Найвагомішою була заборона вступати в шлюб для монахів і черниць (справа 27 «Декрету» Граціана). Список тих, хто не міг порушувати свої релігійні зобов'язання, ще більше розширився за часи григоріанських реформ, коли було вирішено, що не можуть вступати в шлюб чоловіки, висвячені на священників. Згідно з доктринальними міркуваннями священнослужитель, який займався сексом, навіть зі своєю дружиною, був осквернений і міг осквернити вівтар, таїнства або священні ритуали, які мав виконувати [11, с. 234]. Практичні переваги celibату: відсутність дітей, народжених у законному шлюбі (спадкоємців) із законними претензіями на майно священника; контроль церковної влади над розподілом посад (бенефіціїв), які були пожиттєвими і не могли успадковуватися синами від батьків [10, с. 214–215]. Заборонивши шлюб для духовенства, церква вважала, що для мирян одруження буде порядком від хтивості та основою для продовження роду.

Конституція «Non debet reprehensibile» Четвертого Латеранського Собору (1215 р.) заборонила кровноспоріднені шлюби лише в межах чотирьох ступенів спорідненості (канон 50) [6, с. 44], на відміну від попередньої заборони семи ступенів (справа 35 «Декрету» Граціана) [2, с. 20]. Зменшення стосунків, які підпадали під визначення інцестуальних, надавало набагато більше можливостей у виборі шлюбних партнерів. Але надання пріоритету нерозривності шлюбу (навіть у випадку доведеної кровної спорідненості) призводить до переконання, що будь-які анулювання шлюбів є зловживаннями. Перешкоду попереднього зв'язку каноністи почали розглядати як таку, що має перевагу над іншими перешкодами: нерозривність першого шлюбу виключала будь-яке наступне поєднання. Повторний шлюб стає все більш недоступним, сучасні спеціалісти зазначають про зростання законних розлучень. У канонічне право була включена концепція «розділення ліжка та харчування» («divortium quoad thorum et mensam»).

Подружнє життя включало ряд прав і обов'язків. Одним із найважливіших обов'язків був «подружній борг» («debitum»). Каноністи обговорювали гріховність

сексу в церкві та під час Великого посту, а також взагалі гріховність прохання про секс навіть у власного подружжя. Незважаючи на це, основна ідея канонічного шлюбного права полягала в тому, що подружжя має підкорятися, коли його просять про секс (за одним винятком: коли у жінки була менструація) [10, с. 241]. Подружній обов'язок часто тлумачився деякими дослідниками як дозвіл на звалтування дружин чоловіками. Основою для цієї ідеї є численні зусилля святих жінок, які нещасливо одружилися, позбавитися подружнього боргу. Але треба визнати, що вимога подружнього боргу діяла в обох напрямках незалежно від його або її статі, настрою чи релігійних ухилів. За визначенням Граціана «у подружньому боргу дружина має рівну владу зі своїм чоловіком, так само, як і чоловік зі своєю дружиною» (справа 33 «Декрету»). Єдина юридично зафіксована гендерна відмінність у середньовічному шлюбі – хрестоносцям не потрібен був дозвіл їхніх дружин на участь у хрестовому поході. Сторона, визнана винною у подружній зраді, більше не мала права вимагати подружнього боргу, хоча, незважаючи на це, вона (він) повинна була віддати його, коли до неї по нього звертались [10, с. 359–360].

Засудження за подружню зраду в церковному суді є типовою підставою, яку каноністи запропонували для законного розлучення. Канонічне право визнає й інші підстави для нього, такі як жорстокість, насильство, віровідступництво, «духовний блуд» або розтрату приданого дружини. Законне розлучення давало подружжю право жити окремо, що зазвичай заборонялося зобов'язанням подружнього боргу. Але законне розлучення не припиняло шлюб, який залишався нерозривним, якщо не було доведено перешкоди для його укладання. Розлучене подружжя не могло одружитися повторно, бо спочатку необхідно було анулювати шлюб. Юридично закріплене роздільне проживання слугувало заміною для подружжя, яке не мало юридичних підстав для припинення шлюбу, але бажало законного дозволу розірвати фінансові чи особисті зв'язки, або і те й інше. Одне з найдавніших чітких визначень законного розлучення – це вступ до релігійного життя одного або, в ідеалі, обох із подружжя. Використання терміна «блуд» замість визначення «подружня зрада» дозволило каноністам розширити підстави для розлучення, включивши в них содомію (навіть вчинену з подружжям) або духовний блуд (єресь або навернення до іншої релігії). Усі ці форми «розпусти» можуть призвести до «розділення ліжка та харчування» [10, с. 371–372, 510–511].

Церковні суди здійснювали юрисдикцію щодо укладання та припинення шлюбу, законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки [3, 49–52; 12, с. 74]. Церковні судді час від часу розглядали питання поведінки подружжя, зокрема скарги на фізичне насильство та сексуальну непристосованість, що могло бути підставою для розлучення або навіть анулювання шлюбу. Канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки: блуд, перелюб, двоєженство, звалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і відносились до компетенції церковних судів [4, с. 9–20; 9].

Висновки. Отже, можна зазначити, що світська влада впродовж Середніх віків ніколи не припиняла спроб контролювати певні аспекти шлюбного права (насамперед

матеріальні). Але загалом уже з X століття було визнано, що шлюб повинен визначатися та визнаватися законним або ні виключно церковною владою та відповідно до доктрини церкви (виключна компетенція в царині таїнств). Конститутивні умови, необхідні для законного шлюбу: 1) наявність згоди сторін, які одружуються, та наступна консумація; 2) досягнення мінімального віку, що дозволяє висловити згоду на шлюб; 3) відсутність кровного зв'язку між нареченими; 4) єдина віра наречених. Процедурні умови укладення законного шлюбу зводилися до того, що шлюб мав бути укладений публічно в присутності батьків, повинні бути принесені відповідні клятви, отримано благословення священника та вручено посаг. Але канонічне право визнавало так само законним і неформальний чи таємний шлюб, – тобто шлюб, який відбувся приватно, без священника, свідків чи формальної церемонії.

Безперечно, всеосяжна символічна сила моногамії та нерозривності в канонічному праві шлюбу є ключовою ознакою Середніх віків у Західній Європі. Протягом Середньовіччя заборона інцесту була стратегічним інструментом оскарження законності шлюбів, єдиним можливим і законним засобом для визнання недійсними та припинення шлюбів. Незважаючи на загальну гнучкість, з якою середньовічне канонічне право застосовувалося на практиці, поблажливу систему звільнень від загального права завдяки папським диспенсам, нерозривність дійсного шлюбу залишалася непорушною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санжаров В. А. Витоки і джерела канонічного права в Західній Європі до Декрету Граціана. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-1.1>.
2. Санжаров В. А. Оформлення системи церковного права в Західній Європі у XII столітті. Декрет Граціана. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С. 18–21. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6\(41\).959](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6(41).959).
3. Мацелик М. О., Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф. Папське судочинство в класичне Середньовіччя: Апостольська Пенітенціарія. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 49–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/9>.
4. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 9–20. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.9-20](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.9-20).
5. Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф. Внесок В'єнського Собору 1311–1312 років у розвиток середньовічного канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 2 (9). С. 47–56. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154.2\(9\).2022.47-56](https://doi.org/10.33244/2617-4154.2(9).2022.47-56).
6. Санжаров В. А., Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф. Четвертий Латеранський Собор 1215 року: традиції і новації в канонічному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/8>.

Лоцихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М. Середньовічний шлюб у гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з приписами канонічного права

7. Павлюх О. А., Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Значення соборного законодавства для реформи Церкви та розвитку канонічного права в XII столітті: Латеранські Собори 1123, 1139, 1179 років. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/10>.

8. Павлюх О. А., Санжаров В. А. Болонська правова школа у XII столітті. Внесок декретистів в створення системи західноєвропейського церковного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 21–31. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.21-31](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.21-31).

9. Санжаров В. А. Інституційне оформлення папського правосуддя з повноправною юрисдикцією у XIV столітті: Римська Рота. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 93. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i93.3312>.

10. Brundage J. A. *Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe*. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 698 p.

11. Забзалюк Д. Є. Хрестоносний рух Середньовіччя: політико-правовий вимір: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2020. 428 с.

12. Brundage J. A. *Medieval Canon Law*. London: Routledge, 2013. XII, 260 p.

REFERENCES

1. Sanzharov V. A. Origins and Sources of Canon Law in Western Europe Before the Gratian Decree. *Legal Position*. 2022. Issue 1 (34). P. 5–9.

2. Sanzharov V. A. Creation of the System of Ecclesiastical Law in Western Europe in the XII Century. Gratian's Decretum. *Subcarpathian Law Herald*. 2021. Issue 6 (41). P. 18–21.

3. Macelyk M. O., Sanzharov V. A., Sanzharova G. F. Pope's Judiciary in the Late Middle Ages: Apostolic Penitentiary. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 5. P. 49–52.

4. Macelyk M. O., Binuk N. M., Sanzharova G. F. Medieval Church Judiciary: Civil and Criminal Processes. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1 (8). P. 9–20.

5. Sanzharov V. A., Macelyk M. O., Sanzharova G. F. The Contribution of the Council of Vienne in 1311–1312 to the Development of Medieval Canon Law. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 2 (9). P. 47–56.

6. Sanzharov V. A., Pavlyukh O. A., Sanzharova G. F. The Fourth Lateran Council (1215): Traditions and New Efforts in Canon Law. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 6. P. 42–46.

7. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A., Binuk N. M. The Importance of Conciliar Legislation for the Reform of the Church and the Application of Canon Law in the Twelfth Century: Lateran Councils 1123, 1139, 1179. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 4. P. 50–54.

8. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A. Bologna Law School in the XII Century. The Contribution of Decretists in Creating a System of Western European Ecclesiastical Law. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1(8). P. 21–31.

Лощихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М. Середньовічний шлюб у гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з притисами канонічного права

9. Sanzharov V. A. Organization of Papal Justice with Full Jurisdiction in the 14th century: Rota Romana. *Actual Problems of State and Law*. 2022. № 93. P. 37–43.
10. Brundage J. A. *Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe*. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 698 p.
11. Zabzalyuk D. E. *Crusade Movement of the Middle Ages: Political and Legal Dimension: monograph*. Lviv: SPOLOM, 2020. 428 p.
12. Brundage J. A. *Medieval Canon Law*. London: Routledge, 2013. XII, 260 p.

O. M. Loschykhin, G. F. Sanzharova, N. M. Binuk. Medieval Marriage in the Gender Dimension: Woman and Family in Canon Law

The article is devoted to the study of the essential characteristics of medieval marriage relations, the gender component of marriage law, the social and legal status of a medieval woman according to the system of canonical marriage law, which was established in Western Europe during the XII-XIV centuries. Marriage was the basis of medieval social, economic and political organization. During the Middle Ages, the secular authorities never stopped trying to control certain aspects of marriage law (primarily material ones). The recognition of marriage as a sacrament gave the church authorities the right to determine the legality of marriage, and the jurisdictional competence of the Church in marriage matters gradually expanded.

The article analyzes the prerequisites for entering into marriage, what, according to canonists, is marriage, who can participate in it, how marriage should take place, under what circumstances divorce and remarriage are possible. It has been established that church tribunals exercised jurisdiction over the conclusion and termination of marriage, the legitimacy of children, and all types of sexual behavior. It is noted that the canonical courts also had criminal jurisdiction over all types of extramarital sexual conduct. Fornication, adultery, bigamy, rape, incest, prostitution and sodomy were subject to ecclesiastical punishments and belonged to the competence of ecclesiastical tribunals.

It can be considered proven that during the Middle Ages the prohibition of incest was a strategic tool to challenge the legality of marriages, the only possible and legal means to annul and terminate marriages. The authors consider it indisputable that in sexual relations in a medieval marriage (fulfilment of the "marital debt") a woman (wife) had equal power, equal rights and duties with her husband.

It is concluded that the institution of monogamous marriage developed in Western European canons and the principle of the indissolubility of the marriage bond gradually gained enormous symbolic and real weight both in the religious and legal ideology of the Middle Ages.

Key words: *Canon Law, Marriage Law, Incest, Celibacy, Marital Debt.*

Стаття надійшла до редколегії 9 лютого 2023 року